

JÁSZI OSZKÁR

Új Magyarország felé

Huszadik Század, 8. évf. (1907) 1. sz. 1–10.

Jászi Oszkár (1875–1957) polgári radikális politikus, az 1901-ben alapított Társadalomtudományi Társaság vezető alakja. Az irányzat lapjának, a Huszadik Század című folyóiratnak egyik szerkesztője. Szabadkőműves, 1915-ben a Polgári Radikális Párt alapítója. Károlyi Mihály kormányában nemzetiségi ügyekkel megbízott tárca nélküli miniszter volt, de a Tanácsköztársaságot később az emigrációban már „új középkor”-nak nevezte.

Az „Új Magyarország felé” című írása a Társadalomtudományi Társaságból a liberálisok kiválása után megerősödő polgári radikalizmus társadalomképének és társadalompolitikai programjának tömör összefoglalója. Eszerint a végső cél a munkásdemokrácia, de a Nyugathoz képest elmaradottnak tekintett magyar „agrárfeudális” világban még a polgári demokrácia megteremtése lehet az aktuális lépés, amit a polgári radikálisok vezetésével, a munkásosztály tömegtámogatásával kell megvalósítani.

Ez alatt itt nálunk az agrárfeudális reakció vidám napokat él. Szövetségeseit, a hiszékeny és szűk látókörű kispolgárságot becsapva, a vezényszó-szélmalomharc kókleri lármája közepett elsikkasztotta az önálló vámterületet, és most javában lakmározik a Tisza-korszak megvetett húsfaszekain, és egyetlen politikai bölcsessége oda irányul, hogy az általános, titkos választójog helyett valami megkésett fél-rendszabállyal hintsen port a tömegek szemébe. Közben az országgyűlésen szövik bornírt vagy tudatlan terveiket, s a kivándorlás borzalmas vérvesztését börtönnel és kuli-importtal akarják gyógyítani az esztelenek! A kötött birtok rémséges kórját paraszthitbizományokkal akarják fokozni, s a magyar nemzet egyedüli forradalmi kovászát, a szervezett munkásságot sztrájk törvénnyel akarják lenyűgözni, amelytől még az okosabb munkaadók is visszarettennek. S miközben – különben lecsendesült és megjuhászkodott – hazafias frázisaikkal igyekeznek a polgárságot továbbra is hipnotizálni, kultuszminiszterük kijelenti, hogy a nemzeti kultúra fő eszköze nem az iskola, hanem a hadsereg. Ez alatt zsidó bankárai baráti ölelgetése mellett sajtójuk egy része nyílt antiszemitizmusban utazik, a tudományegyetemen feltűnik a kereszt, s mindennap felbukkan egy-egy kompilátor professzoruk, aki „csalhatatlan” szert talált fel a szocializmus elpusztítására. [...]

És bár főorgániumuk mindezt örömpesve nézi, és a 48 bölcs fejlődésének minősíti a világtól elmaradt junkerek kába utópiáit, s bár ők szentül hiszik, hogy hatalmukat

a rendőrség és a katonaság szuronyaival tovább fenntarthatják, minket ne tévesszen meg a közelség illúziója, és vegyük észre, hogy a diadalmas demokrata, szabadgondolkodó és szocialista nyugat-európai élet közepette már alapjaiban megingott ez az agrárfeudális világ, s a történelmi erők kis marionettjei, az ő nagy államférfiaik nem a születendő élet, hanem a halál táncát járják . [...]

Az íróknak, kutatóknak és szociálpolitikusoknak az a kis csapata, mely idáig izoláltan dolgozott eszményeiért, keresve az igazságot, és szinte L'art pour l'art hintve a modern haladás eszméit, gúny, rágalom és gyanúsítás s mindössze néhány száz ember rokonszenves megértése által kísérve: ama lehetőség, sőt kötelesség elé fog kerülni, hogy eszméinknek gyakorlati megvalósítására módot és eszközöket jelöljön ki. És ez a feladat nemcsak tárgyilag lesz a legnehezebbek egyike, hanem ezt a csoportot súlyos lelki dilemmák elé is fogja állítani, olyan dilemma elé, melyet a nagy nyugati államok politikusai nem ismernek. Csak természetes, hogy mi, kik a XIX. század végének és a XX. század elejének szociológiáját és szocializmusát tanulmányoztuk: eszmékben egyek vagyunk azokkal, akik a nagy nyugati demokráciák avantgárdé küzdelmeit vezetik. Természetes, hogy figyelmünk, érdeklődésünk és vágyaink elsősorban azok felé a társadalmi alakzatok felé irányulnak, melyeket a fejlődés legutolsó ritmusa hozott létre. Ezzel szemben a közvetlenül megvalósítható honi feladatok nem a nagy nyugat-európai demokráciák mai feladatai. Ott egyre aktuálisabbá válik a polgári demokráciából a munkásdemokráciába való átmenet problémája; nálunk elsősorban ezt a polgári demokráciát kell létrehozni. Tehát oly valami eljöveteleért kell majd küzdenünk, melynek átmeneti jellegéről meg vagyunk győződve, valamiért, aminek szellemi és gazdasági gyarlóságait már a nyugati tapasztalatokból jól ismerjük. Mégis, modern szocializmus modern gyáripari kapitalizmus és az ezen alapuló polgári demokrácia nélkül el sem képzelhető. És ezen a ponton jutunk megoldhatatlan ellentétbe az agrárfeudalizmussal, és valószínű szövetségekbe az ipari tőkével, jóllehet meggyőződésben és érzelmekben csaknem egyformán távol állunk az egyiktől, mint a másiktól. [...]

Én meg vagyok róla győződve, hogy a józan magyar nép meg fogja érteni az ilyenféle beszédet: Ausztria nyom bennünket, az bizonyos. De elsősorban nem hadseregével, hanem gazdaságával nyom. A népet a szegénység és a nyomorúság teszi földönfutóvá, nem pedig a 70 vezényszó. És magyarosítani ingyenes állami népoktatással ezerszer jobban lehet, mint azzal, hogy magyar vezényszóval kínozzák a legénységet német helyett. A népet tehát függetlenné nem a vezényszó vagy a külső hadi dísz teszi, hanem az anyagi függetlenség. Földet kell adni a népnek és ipart. De ez a nagy földesuraknak nem tetszik, mert az ő érdekük, hogy a hitbizományok rendszere és az igazságtalan adók megmaradjanak, melyek a magyar ipart lehetetlenné teszik. Ellenben a hadsereg mai állapota az uraknak kellemetlen, mert megnehezíti fiaik előmenetelét a tisztai állásokban. Ezért hitetik el veletek, hogy a vezényszó a fontos, és a közgazdaság a mellékes. A magyar függetlenséget csak a nép vívhatja ki a maga erejéből. De a magyar nép egyre gyöngül, mert kivándorol a nyomorúság elől, mert állati módra él, mert beteg és tudatlan. Világos tehát, hogy mindenekelőtt szabaddá és gazdaggá kell tenni a népet.

Aki címerrel vagy vezényszóval hozakodik elő, mielőtt nektek becsületes kenyeret és iskolát adna: az politikai szélhámos, aki a ti nyomorúságotokkal seftel, és önző osztályérdekeit istápolja vele. Nézzétek csak meg a közelmúlt nemzeti küzdelmét. Mi lett belőle? Az urak elsikkasztották az önálló vámterületet, mely hatalmas magyar ipart teremtett volna. Ha rozoga lett a házatok, ha düledeznek a falai, mit csináltak? Zászlót tűztök ki rá, avagy nemzetiszínűre festitek, hogy össze ne omolják? Ugye nem, hanem megerősítitek a falakat, esetleg új fundamentumot ástok neki. A nemzet házával is úgy van: a külső dísz mit sem használ, ha az alapok ingadoznak. A nemzeti lét alapja pedig a nép ereje, gazdagsága, műveltsége. Emellett pedig idehaza békesség legyen. Előbb állítsuk helyre a testvéri egyetértést az összes nemzetiségekkel. Az oláh, a tót, a rutén stb. éppoly szegény és elnyomott, mint ti. Nem ellenségeitek, hanem barátaitok ők. S mindaddig, míg jó egyetértésben nem élünk velük, hiába mennénk Ausztria ellen, mert akkor elől is, hátul is támad bennünket az ellenség stb. stb. [...]

Ne féljünk tőle: meg fogja érteni a radikális függetlenségi politikát, pláne ha az becsületesen hadat üzen összes ellenségeinek: latifundiumnak, püspököknek, vármegyéknek, prókátoroknak és a nemes urak és zsidó bankáraiak „közgazdasági tevékenységének”. És ez épp a radikális politika tulajdonképpeni programja.

A radikális párt programjának fel kell ölelnie a gazdasági és kulturális élet egész terét, és fel kell használnia a művelt nyugat összes tapasztalatait e kérdések megoldása körül. S nem mint hazug jelszót és ürügyet osztályérdekek leplezésére, hanem mint a radikális haladás komoly tényezőjét figyelembe kell venni történelmi múltunk és mai helyzetünk speciális tényezőit. [...]

Az ipar megteremtésének és a fogyasztás emelésének fő-fő problémája a latifundiumok elleni küzdelem lesz, mely a nagybirtokot felosztva, egy messze kiterjedő s valóban a nép érdekét szolgáló termelési, fogyasztó és értékesítő szövetkezeti hálózattal megteremti az intenzíven gazdálkodó kisbirtok rendszerét. Természetesen e célból véget kell vetni a parcellázási uzsorának, s nemcsak olcsó földet kell adni a parasztnak, hanem az állami és községi szervek messzemenő bevonásával a modern szövetkezés minden erőforrásaival támogatni kell a népet úgy a termelésben, mint az értékesítésben. Ez viszont csak akkor lesz lehetséges, ha a mai vármegyei nemesi önkormányzat a legszélesebb alapokon nyugvó népies önkormányzattá lesz a municipálszocializmus termékeny kezdeményezéseinek céltudatos felkarolásával. Mindezek a feladatok elkerülhetetlenné fogják tenni a nép szellemi felemelését, és a valláserkölcsi butítás és a véres történetírás helyét el kell foglalniuk a gazdasági és technológiai ismereteknek, a természettudományoknak és a humánus kultúrtörténeteknek, mely nem a vérengzések, hanem a termékeny, alkotó munka és az emberszerető béke etikáját hirdeti. Ezen grandiózus közoktatásügyi reform kellő fedezetre fog találni az egyházi birtokok szekularizációjában s a mai rendszernek az egyházakat és az improduktív osztályokat szolgáló kiadásáiban, valamint adóügyünk reformjában egy bátor és becsületes progresszív adó alapján. Mindennek természetes következménye lesz az egészségügyi szolgálat államosítása az egész vonalon, és a saját érdekei tudatára ébredt nép a jól honorált orvosokban nem csak testi, de lelki vezérekre is fog találni. [...]

A polgári radikalizmus a munkásosztályban nagy törekvései megvalósításának leghatalmasabb szövetségesét látván, csak természetes, hogy teljes erejével fel fogja karolni a munkásvédelmi intézményeket, különösen a munkásbiztosítás minden fajtát. Nem feledve pedig el, hogy minden társadalmi haladás az eszmék szabad terjesztésének lehetőségétől függ, biztosítani fogja a teljes gondolat-, sajtó-, gyülekezési, egyesülési, igazgatási és sztrájk szabadságot, ameddig az erőszakos, terrorisztikus eszközök alkalmazásához nem nyúl.

BÖHM VILMOS

Szociálpolitikai kongresszusok

In: Jemnitz János – Schlett István (szerk.): Szocializmus (1906–1938).
Budapest, 1984, Kossuth. 547–554.

Böhm Vilmos (1880–1949) baloldali szociáldemokrata politikus, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének tagja. Aktívan részt vett az őszirózsás forradalomban, a kommunistákkal folytatott pártegyesülési tárgyalásokon, a Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg szociális, majd hadügyi népbiztosa, később a hadsereg főparancsnoka lett.

A szöveg példa az osztályharc centrikus társadalomszemléletre. A szerző a szociálpolitika fejlődését mindenekelőtt a szervezett munkásság gazdasági érdekérvényesítő erejének és politikai zsaroló potenciáljának tulajdonítja, míg szerinte a szociálpolitikusok csak a kapitalizmus „önző érdekeit” képviselik.

Négy nemzetközi polgári szociálpolitikai egyesület tanácskozott a szeptember 5–12-ig terjedő héten Zürichben. A polgári szociálpolitikai egyesületek munkálkodása propaganda szempontjából ezúttal is eléggé érdekes volt. Gyakorlati eredményeket a tanácskozástól nem várhatunk, mert a gyakorlati szociálpolitika terjedelmét sosem kongresszusi határozatok, hanem a társadalmi osztályok erőviszonyai szabályozzák.

Polgári elemek a szociálpolitika térfoglalását az uralkodó osztályok jóindulatának tulajdonítják, némelyek a munkásvédelmi törvényhozásban a társadalmi mozgalmak hathatós ellenszerét ismerik föl. A valóságban a szociális alkotások egyrészt a polgári társadalom önző érdekeinek fölismeréséből, másrészt a szervezkedő munkásosztály társadalmi befolyásának gyarapodásából fakadnak.

A kapitalisztikus termelés, a technikai fejlődés, a gépmunka rohamos térfoglalása gyökeresen megváltoztatta a termelő erők szerepét. A tökéletesített technikai eszközök a munka produktivitásának fokozását szolgálják. A technikai berendezkedés, a szervezett üzemszervezés az egyéni munkateljesítménynek a legmagasabb fokú